

**BO'LINMALARDA JANGOVAR TAYYORGARLIKNI
TASHKILLASHTIRISH VA REJALASHTIRISH. JANGOVAR
TAYYORGARLIK MASHG'ULOTLARINI TASHKILLASHTIRISH VA
O'TKAZISH**

Axmedov Yusuf Maxmudovich

Termiz davlat pedagogika instituti

Sport faoliyati va Chaqiriqqacha harbiy ta'lim kafedra o'qituvchisi

Axmadoy Asliddin Hikmatulla o'g'li

TerDPI talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada harbiy xizmatchilarni jangovar tayyorgarligini tashkillashtirish va rejalashtirish masalasi tahlil qilingan. Jangovar mashqlarning harbiy xizmatchi irodasini takomillashuviga ta'siri haqida amaliy mashqlar taklif etilgan.

Kalit so'zlar: harbiy xizmatchi, psixologik tayyorgarlik, zamonaviy urushlar, jangovar harakat, psixologik chiniqtirish, zamonaviy urushlar, davlat mudofaasi.

Kirish

Mamlakatimiz xavfsizligini ta'minlovchi, yuksak jangovar shaylikka ega armiyani zamonaviy harbiy-texnik ta'minotsiz amalga oshirib bo'lmaydi. Zamonaviy urushlar talabidan kelib chiqib o'quv jarayonini tashkil etishga jiddiy e'tibor qaratish lozim [1], deya Prezidentimiz Qurolli Kuchlar Oliy Bosh Qo'mondoni Shavkat Mirziyoyev harbiy tayyorgarlikka katta e'tibor qaratdilar. Ta'lim va tarbiya sharoitlarini jangovar faoliyat sharoitlariga yaqinlashtirish jangchini ruhiy tomondan janga tayyorlashning eng muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Albatda, haqiqiy jangovar vaziyat faqat jangu jadallar vaqtidagina bo'ladi.

Asosiy qism

O'quv-jangovar faoliyat jarayonida esa biz jangovar sharoit modelini yoki uning alohida qismlarini yaratamiz va shu orqali shaxsiy tarkib yoki bo'linmaning psixologik tayyorgarligini ta'minlashimiz mumkin. Jangovar tayyorgarlik xissiy-irodaviy barqarorlikni shakllantirishda o'z-o'zidan ishtirok etadi, chunki jangovar tayyorgarlik mashg'ulotlar jarayonida ruhiy-jismoniy kuch tarangligi, u o'quv mashg'uloti bo'lganda ham ishtiroki ta'minlanadi. Mashg'ulotlar davomida harbiy xizmatchilarning yakka tartibda jismoniy va ruhiy chidamliligini oshirish, jangda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan turli xil qiyinchiliklarga ko'niktirish maqsadida yuqori bosimli vaziyatni o'zida mujassamlashtirgan holda mashg'ulotlar o'tkaziladi. Bo'linmalarda jangovar tayyorgarlikni tashkil etish va rejalashtirish bu bo'linma shaxsiy tarkibini jangovar vazifalarni bajarishga tayyorlash jarayoni bo'lib, u har tomonlama asoslangan rejalashtirish, o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish va nazorat qilishni o'z ichiga oladi. Bu jarayon quyidagilarni o'z ichiga oladi: maqsaddan kelib chiqqan holda o'quv rejalarini tuzish, o'quv joylarini tayyorlash, moddiy-texnik ta'minotni yo'lga qo'yish, darslarni

o'tkazish, nazorat qilish hamda olingan natijalarni tahlil qilish va kelgusida ulardan foydalanish.

Jangovar operatsiyasida qo'shilma va harbiy qismlarni boshqarishda ta'sir etuvchi omillar, qaror, ko'rsatmalar asosida va aniq fizik-geografik sharoitlarni inobatga olgan holda tashkil etiladi. Tog' va cho'l xududlari o'zining murakkabligi, tabiiy-iqlim sharoitlari, o'simlik qoplamlari xususiyatlari, qatlamining har-xilligi va boshqa omillar bilan farqlanadi. Ushbu faktorlar jangovar operatsiyasida qo'shilma va harbiy qismlarni boshqarishning rejalashtirishda ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Qo'shinlarda o'tkazilayotgan jangovar o'quvlar tahlillari, hamda oxirgi yillarda bo'lib o'tayotgan jangovar harakatlarning tajribalari shuni ko'rsatadiki, har xil sharoitidagi janglar asosan o'tish mumkin bo'lgan yo'nalishlar bo'ylab, yassi qiya, tepaliklar, shaharlar va vodiylarda olib borilmoqda. Bunda joylarni murakkab pastbalandliklari qo'shilma harbiy qism va bo'linmalarni alohida bir biridan ajralgan yo'nalishlarda jangovar harakatlarni olib borishga majbur qilmoqda. Shuning uchun texnik ta'minot kuch vositalarini bo'linmalar bo'yicha tarqatib berish maqsadga muvofiq bo'ladi. Texnik ta'minot kuch vositalarini tarqoq holda xarakatlanishini rejalashtirish bir qancha qiyinchiliklar to'g'iradi. Ayrim holatlarda esa texnikalarni yo'llardan tashqarida harakatlanishini cheklaydi. Jangovar operatsiyasini olib borishda texnik ta'minotni rejalashtirish qurol-aslaha va texnikalarni texnik holatini kuzatish, safdan chiqqan texnika va qurol-aslahalarni o'z vaqtida evakuatsiya qilishda, quyosh nurlarining qordagi va jazirama issiqdagi aksi murakkablashtiradi, shu bilan birga texnik ta'minoti tadbirlarni bajarishda qolib ketgan texnikalarni evakuatsiya qilishda ham bir qancha qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Relif yer joylarni ko'rish xududlarini cheklanganligi, uzoqdagi jismlargacha bo'lgan masofalarni xato ko'rinishi, o'zlarini turgan joylarini, talofat ko'rgan mashinalargacha bo'lgan masofani aniqlashda va ularga borish yo'nalishlarini, shuningdek talofat ko'rgan mashinalarni evakuatsiya qilish yo'llarini to'g'ri tanlashda qiyinchilik to'g'iradi. Jangovar operatsiyasida qo'shilmalar va harbiy qismlarni qo'llashda ta'sir etuvchi omillarni bir nechtasini aytib ularga izoh berishimiz mumkin bo'ladi. Jangovar operatsiyasida qo'shilmalar va harbiy qismlarni qo'llashda ta'sir etuvchi omillar qo'shinlar va harbiy texnikalarni shayligi ma'lum muddat ishlatilgandan keyin, kalendar vaqt o'tgandan keyin yoki foydalanishning ma'lum etapida o'tkaziladigan qaysidir turdagi to'liq hajmdagi majburiy texnik xizmat ko'rsatishni ko'zda tutuvchi rejali-majburiy texnik xizmat ko'rsatish tizimi bilan amalga oshiriladi. Bundan tashqari shaxar, qishloq va aholi yashash joylarida aholini yullarda kutilmaganda chiqib qolishi, paydo bo'lishi va boshqa to'siqlar mudofaa operatsiyasini olib borishga salbiy ta'sir etadi. Jangovar operatsiyani tashkil etishda yo'nalishlarda mudofaa marralarini egallagan qo'shilmalar dushmanning asosiy zarb berish yo'nalishida turgan harbiy qismlar zanjirli zirhli texnikalardan mudofaa chizig'ini egallashi maqsadga muvofiq bo'ladi. Shuning uchun texnik ta'minotni rejalashtirish mudofaa operatsiyasida ta'minlash polasasiga qo'shinlar va texnikalarni joylashtirish bir qator qiyinchiliklar to'g'iradi. Jumladan qo'shilma va bo'linmalarning mudofaada tarqoq joylashganligi, qo'shilmalardagi texnikalarni bir xil tipdagi namunalari bilan bo'tlanmaganligi,

muxandislik ta'minoti yani har xil turdagi tusiqlar to'liq barpo etilmaganligi ham, texnik ta'minot tadbirlarini to'liq bajarishga salbiy ta'sir etishi mumkin. Biz yuqorida jangovar operatsiyasida texnik ta'minotni rejalashtirishni takomillashtirishning ayrim qirralarini yoritishga urindik, holos. Jangovar operatsiyasida texnik ta'minotni rejalashtirishning usullarini takomillashtirish sinchiklab o'rganiladigan jihatlar juda ham ko'p. Texnik ta'minotni rejalashtirishning foydali usul va jihatlarini takomillashtirish tadbirlarini to'g'ri tashkil qilish, o'z vaqtida amalga oshirish mudofaa operatsiyasini o'tkazishda qo'yilgan jangovar vazifalarni bajarishda muvafaqqiyatga erishishning eng asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Texnik ta'minotni rejalashtirishda kuch vositalardan foydalanish usullarini takomillashtirish alohida yo'nalishdagi vazifalarni bajarish uchun kerakli bo'lgan ta'mirlash va evakuatsiya qilish vositalar bilan to'liq butlangan bo'lishi shart. Hozirgacha texnik ta'minotni rejalashtirish samaradorligi va uning texnik ta'minotni tashkillashtirish samaradorligiga ta'sir etuvchi omillar baholanmagan.

Bunday sharoitlarda inson omili va roli, zamonaviy qurolli to'qnashuvlarning ekstremal sharoitlarida harakat qilishga kasbiy mahorati va psixologik tayyorgarligi faollashadi. Albatta, yangi sharoitlar texnik ta'minot amaliyotni rejalashtirishga, xususan ta'minotning eng muhim turlaridan biri – texnik ta'minotni rejalashtirish talablarni qayta ko'rib chiqish zarurligini belgilaydi. Qo'shnlarning harakatlarini rejalashtirish talablarni asoslashga, bag'ishlangan. Jangovar operatsiyani tashkil etishda yo'nalishlarda mudofaa marralarini egallagan qo'shilmalar dushmanning asosiy zarb berish yo'nalishida turgan harbiy qismlar zanjirli zirhli texnikalardan mudofaa chizig'ini egallashi maqsadga muvofiq bo'ladi. Shuning uchun texnik ta'minotni rejalashtirish mudofaa operatsiyasida ta'minlash polasasiga qo'shinlar va texnikalarni joylashtirish bir qator qiyinchiliklar to'g'diradi. Jumladan qo'shilma va bo'linmalarning mudofaada tarqoq joylashganligi, qo'shilmalardagi texnikalarni bir xil tipdagi namunalari bilan bo'tlanmaganligi, muxandislik ta'minoti yani har xil turdagi tusiqlar to'liq barpo etilmaganligi ham, texnik ta'minot tadbirlarini to'liq bajarishga salbiy ta'sir etishi mumkin. Biz yuqorida jangovar operatsiyasida texnik ta'minotni rejalashtirishni takomillashtirishning ayrim qirralarini yoritishga urindik, holos. Jangovar operatsiyasida texnik ta'minotni rejalashtirishning usullarini takomillashtirish sinchiklab o'rganiladigan jihatlar juda ham ko'p. Texnik ta'minotni rejalashtirishning foydali usul va jihatlarini takomillashtirish tadbirlarini to'g'ri tashkil qilish, o'z vaqtida amalga oshirish mudofaa operatsiyasini o'tkazishda qo'yilgan jangovar vazifalarni bajarishda muvafaqqiyatga erishishning eng asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Texnik ta'minotni rejalashtirishda kuch vositalardan foydalanish usullarini takomillashtirish alohida yo'nalishdagi vazifalarni bajarish uchun kerakli bo'lgan ta'mirlash va evakuatsiya qilish vositalar bilan to'liq butlangan bo'lishi shart. Hozirgacha texnik ta'minotni rejalashtirish samaradorligi va uning texnik ta'minotni tashkillashtirish samaradorligiga ta'sir etuvchi omillar baholanmagan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Prezident Shavkat Mirziyoyevning Xavfsizlik Kengashining kengaytirilgan

majlisidagi nutqi. 2018 yili 10 yanvar. – Vatanparvar gazetasi, 2018 yil 14-yanvar.

2. Mirabdullayeva Sh.A. Jangovar vaziyatlarda harbiy xizmatchilar faoliyatining psixologik xususiyatlari. – T.: QK Akademiyasi, 2017. – 80 b.

3. Nasriddinov Ch.R. Harbiy psixologiya. –T.: Fan, 2004. – 177 b.

4. Тарас А.Е., Сельченко К.В. Психология экстремальных ситуаций. Библиотека практической психологии. – М.: АСТ. – 473 с.

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi farmoni. 2017 yil 7-fevralda. 6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan birinchi marta 2017 yil 22 dekabrda mamlakatimiz parlamenti – Oliy Majlisga taqdim etilgan Murojaatnomada mudofaa va xavfsizlik masalasidagi nutqi.

6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 12 sentabrdagi PQ - 4447-sonli “O‘zbekiston Respublikasi fuqarolarining harbiy xizmatni o‘tash tartibi to‘g‘risidagi” Nizomi.

7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning., Vatan himoyachilari kuni munosabati bilan O‘R QK Akademiyasida Xavfsizlik kengashining yig‘ilishida so‘zlagan nutqi. Toshkent, 2024.

